

גדרי מזיק בפורים

1. תרומת הדשן סימן קי

שמעתי מה"ר טוביה בשם ריב"א, שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפילו שלא ברשות, משום שמחת פורים משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים, שהן שני לילות ויום אחד, אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה. ואין להזמינו לבית דין ואין חוששין עליו, ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר

2. דרכי משה הקצור אורח חיים סימן תרצו

הרי כתב דמשום שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא תגזול הכי נמי בנדון דידן שמתנכרין בפרצופין לשם שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא ילבש ואפשר שמזה נתפשט המנהג ללבוש כלאים דרבנן בפורים ועושין לשמחה דהרי רואין דאפילו איסור דאורייתא דוחה כי לא מתכוין כל שכן כלאים דרבנן.

3. בית יוסף אורח חיים סימן תרצה

ונ"ל דהיינו לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כך אבל אנו שלא נהגו כן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה לענין זה

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצו

ומה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכווין אלא לשמחה בעלמא; וכן בלבישת כלאים דרבנן. וי"א דאסור, אבל המנהג כסברא הראשונה. וכן בני אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה, אין בזה משום לא תגזול (ויקרא יט, יג) ונהגו כך, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר

5. משנה ברורה סימן תרצו ס"ק לא

(לא) משום לא תגזול - ולפ"ז מותר לברך על מה שחוטפין מיהו כתב בשל"ה לאו משנת חסידים היא ושומר נפשו ירחק ממלבושים דכלאים ולחטוף מחבירו [א"ר]:

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב

חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: ... ויש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור משלם. (ת"ה סימן ק"י). ועיין בח"מ בדיני נזיקין.

7. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מה עמוד א

מיד תינוקות שומטין את לולביהן (הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביעי.), ואוכלין אתרוגיהן. (של תינוקות, ואין בדבר לא משום גזל, ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מחמת שמחה.)

8. תוספות מסכת סוכה דף מה עמוד א

מיד תינוקות שומטין לולביהן - לולבי תינוקות שומטין הגדולים מידן ואוכלין אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר גזל ולא משום דרכי שלום אלא שכך נהגו בו מחמת שמחה כך פי' בקונט' ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן ועוד יש לומר דמתני' לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות אלא מיד כלומר לאלתר תינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה לפי שהלולב ארוך ושוחקין בו ואתרוגיהן היו אוכלין

9. האגודה מסכת סוכה פרק ד - לולב וערבה

וכן פסקתי לפעמים בשבתות בחצר בית הכנסת כשמשחקים הבחורים ומכין זה את זה ובלבד שלא יתכוונו.

10. רא"ש מסכת סוכה פרק ד סימן ז

וכתבו התוס' שיש ללמוד מכאן אותם בחורים שרוכבין לקראת חתן ונלחמין זה עם זה וקורע בגדיו של חבירו או מקלקל את סוסו שהם פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן ונ"ל דמתניתין לא איירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים אלא ה"פ מיד שנגמרה מצות הלולב והערבה התינוקות שומטין לולביהן של עצמן מתוך הערבה שהלולב ארוך ושוחקין בהן התינוקות

11. רמ"א חושן משפט הלכות נזיקין סימן שעח

בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חבירו דרך שמחה ושחוק, וכן בשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין (מרדכי ס"פ הישן ותוספות והרא"ש ואגודה פרק לולב וערבה), מ"מ אם נראה לב"ד לעשות סייג וגדר, הרשות בידם

12. שו"ת ב"ח (ישנות) סימן סב

עוד לו בראובן שסעד במסיבת וסעודות חתן וכלה וזרק זכוכית אל הכותל כמנהג השותים במזרקי יין מתוך שמחה וטוען שמעון שהזיקו בעינו שנסמית לגמרי ... אכן נ"ל דכל זה דווקא בהזיק קטן בין בממון בין בגוף כגון חבלה באבר דמעלה ארוכה וכיוצא בזה ודווקא היכא דנהגו כך אבל סימת עין חבירו או לחסר אבר או אפילו הזיק גדול בממון פשיטא דלית דין ולית דיין דחייב לשלם דאין בזה דין מנהג כלל

13. סמ"ע סימן שעח ס"ק יג

עיין בד"מ בטור או"ח סימן תרצ"ה מ"ש עוד מענינים אלו:

14. מדרש משלי (בובר) פרשה כג

למי פצעים חנם. שמתוך שמשתכר ביינו הוא הולך ועושה פצע וחבורה חנם, למה, מפני שאין לו דין.

15. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סה עמוד א

מיתבי: שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה - ממיתין אותו, מלקות - מלקין אותו, כללו של דבר: הרי הוא כפיקח לכל דבריו... אמר רבי חנינא: לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט - פטור מכולם.

16. שולחן ערוך הלכות אונאה ומקח טעות סימן רלה סעיף כב

השכור, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות. ואם הגיע לשכרות של לוט, והוא העושה ואינו יודע מה עושה, אין מעשיו כלום והרי הוא כמו השוטה

17. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יא

אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן בין שכור אם חבל בחבירו או הזיק ממון חבירו משלם מן היפה שבנכסיו.

18. שו"ת ב"ח (ישנות) סימן סב

ברייתא בפירוש מקח וממכר מיתה ומלקות אבל לגבי נזיקין אין ספק דחייב דה"ל להזהר מתחלה שלא ישתכר כלוט ולהזיק את הרבים דמי אנסו להשתכר כ"כ עד דלא ידע מה קעביד וכיון דאונס דמחמת' הוא דאיהו הוא דגר' לנפשי' חייב בניזקין ואפי' ישן דאי אפשר בלא שינה א"ה חייב בנזקין כ"ש בשיכור דהוה פושע גמור:

19. ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ג

והשיכור, אפי' הגיע יותר משכרתו של לוט, מ"מ מחייב בתשלומים על כל הזיקות. ... דאדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד. בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון. דאל"כ לא שבקת חיי. דכל שונא ישתה וישתכר על חבירו להזיקו, ויפטור, ואפילו בפורים דמחויב להשתכר. מ"מ אין כונת רבותינו כדי שישתגע.

(ט"ז ס"ק א) חייב איניש לבסומי כו'. רבים רוצים לתרץ ולפרש מה הכוונה בזה כו'. ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב [תהילים קד, טו] ויין ישמח לבב אנוש, ומחמת שיהיה שרוי בשמחה, יהיה הדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב, ועל דרך שהשתכר יותר [סנהדרין לח, א] אגברו חמרא אדרדקי כו', ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי, שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל. וזהו שאמרו חייב אדם לבסומי שפירא עד דלא ידע כו', הך עד הוא ולא עד בכלל, ור"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע כו', שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה,

21. ביאור הלכה סימן תרצה סעיף ב' ד"ה * עד דלא

וז"ל הח"א כיון שכל הנס היה ע"י יין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול ואמנם היודע בעצמי שיזלזל אז במצוה מן המצוות בנט"י וברכה ובהמ"ז או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לש"ש עכ"ל:

20. שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן רלט

אבל כתבו הגאונים ז"ל כי החובל בחברו בין חסרו אבר בין פצעו והוציא ממנו דם מנדין אותו עד שיפייס חברו בדברים או בממון כפי מה שיראו ב"ד על כן זה האיש חייב נדוי ולא יפטר מהנדוי עד שיפייס חברו כפי מה שיראו זקני הקהל וכשיראו זקני הקהל שהוא נתן לפי ראות עיניהם יתירוהו מהנדוי וראוי הוא לכך מפני חלול שבת להכות באבן שהוא אסור לטלטל ואינו נפטר מפני שכרותו אם לא הגיע לשכרותו של לוט.

20. מגן אברהם סימן תרצה ס"ק ז

דאם הזיק. ובכ"ה כ' דוקא שהזיק ממנו אבל גופו חייב עכ"ל אבל באגודה סוכה כתב כשמשחקים הבחורים בשבת ומכין זה את זה פטורים ובלבד שלא יתכוונו עכ"ל:

21. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרצה ס"ק ז

עיין מ"א. היינו שלא בכונה, אבל בכוונה אף הזיק ממנו חייב, דמאי שנא פורים משאר ימים. ושלא בכונה בעלמא חיוב, ובפורים מסתמא מוחליין:

22. שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכא סעיף ה

שנים שנתאבקו יחד, ואחד הפיל חבירו לארץ, ונפל {י} וסימא את עינו, פטור.

23. סמ"ע סימן תכא ס"ק י

וסימא את עינו פטור. טעם הדבר, כיון דהתאבקו שניהם ברצון וכל אחד דעתו היתה להפיל חבירו, וכל אחד ידע שא"א לצמצם שיפילו דוקא באופן שלא יהיה בו היזק, ה"ל כאילו נתיאשו ומחלו אהדדי שאף אם יארע לאחד היזק יהיה מה שיהיה כיון שלא נתכוין חבירו להזיקו אלא שקרה לו דרך נפילתו שיהיה פטור... ואף על גב דאמרינן אדם מועד לעולם, ע"כ לאו בכל ענין אמרוהו, דהרי בהיזקת אונס גמור פטור.

24. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרצה

עוד כתב ד"א דאם הזיק אחד את חבירו בשמחת פורים פטור מלשלם עכ"ל כלומר שלא כיון להזיק אלא כיון לשמוח ומכח השמחה הזיקו וכבר כתבנו זה בח"מ ס"ס שע"ח ועכשיו בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבא להזיק ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם ואפילו בזמן הקדמון חייב בנזק הגוף [מג"א סק"ז]:

25. חזון עובדיה פורים עמוד רח

ואנו אין לנו אלא דברי מרן הבית יוסף דלדידן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה והמזיק, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם... ואע"פ שלא הובא פסק מרן בשו"ע אלא רק בבית יוסף, מ"מ אין לטעון קים לי נגד מ"ש מרן בבית יוסף.

26. חשוקי חמד יבמות דף סב עמוד ב

מעשה שהיה בחתן, שאחרי שעלה לתורה, זרקו עליו סוכריות מעזרת הנשים, ואחת הסוכריות פגעה באופן ישיר בזוגיות המשקפיים של גבאי בית הכנסת, וניפצה אותה... [יצוין, שהמרחק בין עזרת הנשים לבימה היה רב, ולכן הסוכריות נזרקו מעט חזק].

הגבאי תובע כעת את זורקת הסוכריות לשלם עבור הנזק, והלה טוען כנגדו כי הדבר אירע שלא במתכוין ובדרך שמחה, ולכן אין חיוב לשלם על נזק המשקפיים. עם מי הדין?

תשובה ידוע ש'אדם מועד לעולם', וחייב על נזקיו גם שנעשו בשוגג או באונס (שו"ע חו"מ סימן תכא ס"ג).

אך בכל זאת נראה שבענינו אין חיוב לשלם לגבאי עבור הנזק, משתי סיבות כדלהלן:

א. שבירת המשקפיים לא נעשתה בדרך היזק והשחתה, אלא מתוך שמחת חתן וכלה, ונפסק ברמ"א (חו"מ סימן שעח ס"ט): "בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה, והזיקו זה את זה ממון חבירו, דרך שמחה ושחוק, וכן בשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין". וכעין זה כתב בהלכות פורים (או"ח סימן תרצה ס"ב): "יש אומרים שאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם". וכתב המשנ"ב, שכל זה הוא דווקא שההזיק נעשה מכח השמחה, אבל אם כיון המזיק להזיק, חייב.

ואמנם ברור הדבר שיש להיזהר מאוד שלא להזיק לאחרים בזריקת הסוכריות, ויש לזרוק בנחת, אך בדיעבד לאחר שנזרקו והזיקו, והיה זה מתוך שמחת חתן, נראה לפטור מתשלום הנזק.